

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete 1 för ämneslärarexamen Inriktning gymnasieskolan

Grundnivå 2

Elevers lärande i grundskolans bildundervisning

**En litteraturstudie av bilddidaktisk forskning kring
bildundervisningens effekter på elever i grundskolan**

Students' Learning Process in Art Teaching in Elementary School

Författare: Stina Ericsson
Handledare: Lee Nordevald Sjöberg
Examinator: Helena Danielsson
Ämne/huvudområde: Bilddidaktik
Kurskod: BP2004
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum:

HÖGSKOLAN
DALARNA

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Högskolan Dalarna – SE-791 88 Falun – Tel 023-77 80 00

Abstract:

Denna studie är en kvalitativ litteraturstudie av bilddidaktisk forskning, vars syfte är att undersöka huruvida bildundervisningen ger möjlighet till utveckling och lärande som även främjar lärande i akademiska ämnen, utöver lärandet enbart i bildämnet. Bildämnet anses vara ett viktigt ämne i skolan som främjar elevers individuella utveckling och kan ge dem utvecklingsmöjligheter även i akademiska ämnen genom att det inkluderar både praktiska och teoretiska arbetsmetoder. Bilddidaktisk forskning diskuterar därför om det finns särskilda effekter som bildämnet ger möjlighet att utveckla hos eleven, vilka kan påverka elevers resultat i akademiska ämnen positivt. Metoden som har använts är en innehållsanalys av relevant bilddidaktisk forskning, och avser undersöka och jämföra eventuella likheter och olikheter. Materialet för studien består av artiklar, forskningsrapporter och avhandlingar som behandlar bildundervisningens utvecklingsmöjligheter och eventuella transfereffekter från bildämnet till akademiska ämnen. Resultaten av studien visar att forskningen inte har funnit några direkta transfereffekter från bildämnet till specifika akademiska ämnen och att eventuella bevis är svåra att påvisa, men att bildämnet ändå spelar en viktig roll för elevens individuella utveckling genom att det inkluderar flera kognitiva förmågor, vilket skapar helhetsammanhang och bidrar till större ökad social och kulturell förståelse hos eleven.

Nyckelord: Estetiska läroprocesser, transfereffekter, bildundervisning, synen på kunskap

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och Frågeställningar.....	3
3. Bakgrund.....	3
3.1 Bildämnets bakgrund.....	3
3.1.1 Bildämnets utveckling.....	4
3.1.2 Bildämnet idag.....	5
3.2 Skolans kunskapssyn.....	7
3.2.1 Olika syn på lärande.....	8
4. Metod.....	10
4.1 Design.....	10
4.2 Litteratursökning; sökord och strategi.....	10
4.3 Urvalskriterier.....	11
4.4 Analytiska kriterier.....	12
4.5 Forskare i urval.....	13
4.6 Etiska aspekter.....	14
4.7 Validitet och reliabilitet.....	15
5. Resultat.....	15
5.1 Forskningens syn på bildämnet.....	15
5.2 Estetiska lärprocesser.....	16
5.3 Bildämnets transfereffekter.....	19
5.3.1 Transfereffekter till akademiska ämnen.....	20
5.3.2 Transfereffekter till annat lärande.....	21
5.3.3 Den dolda läroplanen.....	23
6. Diskussion.....	26
6.1 Resultatdiskussion.....	27
6.1.1 Bildämnets ämnesspecifika egenskaper.....	28

6.1.2 Bildämnets transfereffekter.....	29
6.2 Slutsatser.....	30
6.3 Metoddiskussion.....	31
6.4 Vidare forskning.....	32

1. Inledning

Bildämnet i skolan är ett omstritt ämne. Det har funnits med i skolans läroplaner sedan mitten på 1800-talet och ändrat karaktär otaliga gånger (Pettersson & Åsén 1989 s. 71). Bildämnets syfte och existens har genomsyrats av samhällets utveckling, och har följt samhällets behov av arbetskraft under 1800-talet, till att handla mer om konstpsykologiska aspekter och människans fria uttryck under 1900-talet (Pettersson & Åsén 1989 s. 71). Idag handlar bildämnet både om det kreativa skapandet såväl som bilders kommunikativa egenskaper och bildämnets lärprocess är både praktisk och teoretisk. Den lärprocess som bildämnet innefattar behandlar således flera olika aspekter av lärande som kan vara intressanta för forskning.

Bildämnet är ett estetiskt ämne, och trots att det anses som viktiga för barns individuella utveckling har det ofta marginaliserats för att ge plats åt andra ämnen som anses viktigare (Marner 2005 s. 74). Genom att bli åsidosatt har bildämnet ofta fungerat som en ”hjälp gumma” till andra ämnen, där syftet varit att bidra till kunskaper i andra ämnen eller ge motivation åt eleverna (Pettersson & Åsén 1989 s. 86). Således sågs inte bildämnet som ett fristående ämne och genom det synsättet värderades inte heller de lärprocesser som sker i estetiska ämnen, där praktisk kunskap varvas med teoretisk kunskap. Kunskapssynen i skolan relaterar ofta till antingen praktisk eller teoretisk kunskap, där den teoretiska kunskapen ofta står i högre rang (Gustavsson 2002 s. 13). Det är också den teoretiska kunskapen som mäts och värdesätts genom i skolan, medan den praktiska kunskapen förblir så kallad tyst kunskap (Gustavsson 2002 s. 26). En vanlig uppfattning är dock att bildämnet ger utveckling inom fler områden än vad som är synligt, och att utveckling av estetiska ämnen är viktigt då de har stor betydelse för kreativitet, analysförmåga, förmågan att förstå och tolka samt uttryck och kommunikation, vilka ses på som framtidskompetenser (Skolverket 2015 s. 12). Dagens läroplan, Lgr 11, skriver även att skolan ska uppmärksamma de sinnliga och estetiska aspekterna och att dessa ska vara inslag i det ordinära skolarbetet utöver det egna ämnet (Skolverket 2011 s. 10).

Bildämnets uppdrag handlar om att eleven ska utveckla förmågor som kan gynna deras individuella utveckling, samtidigt som de ska utveckla ämnesspecifika kunskaper. Kursplanen i bild (Skolverket 2011 s. 20) skriver att ”(b)ilder har stor betydelse för människors sätt att tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden” och att arbetet med olika typer av bilder kan utveckla elevers kreativitet och bildskapande förmåga. I dagens samhälle omges vi av

bilder dygnet runt, och vi både visualiserar i bilder såväl som att vi omges av dem (Lindgren & Nordström 2009 s. 10). Bilder har stor betydelse i dagens multimodala samhälle men trots detta handlar bildundervisningen ofta mer om den hantverksmässiga delen av bildämnet än bildens kommunikativa egenskaper (Marner 2005 s. 74). Lindgren & Nordström (2009 s. 8) menar att dagens skola ännu inte är tillräckligt anpassad för dagens medieanvändning och att dess kunskapssyn inte relaterar nog till det multimodala samhället. Läroplanen för grundskolan, Lgr11 (Skolverket 2011 s. 20), framhäver dock bildämnets teoretiska aspekter, såsom förståelsen av bilder som kommunikativa medel, där tolkning och förståelse av bilder också är viktiga delar av bildundervisningen.

Skolans syfte och målsättningar är att främja varje elevs individuella utveckling, oavsett förkunskaper eller särskilda förmågor, och bildämnet anses vara ett ämne som kan styrka dessa förmågor hos eleven (Skolverket 2011 s. 10). Samhället ställer krav på kreativa arbetstagare som kan ta egna initiativ i mötet med de moderna medierna och det är också krav som skolan ämnar uppnå (Marner 2005 s. 129). Bildämnet menas också ge elever möjlighet att utveckla kreativa förmågor genom sitt arbete genom både teori och praktik (Skolverket 2011 s. 9). Med bildämnets alla delar kan det beröra många olika egenskaper hos eleven och ge möjligheter till uttryck och lärande som kan gynna lärande i akademiska ämnen. De utvecklingsmöjligheter som bildämnet eventuellt för med sig och de kunskaper som eleverna ges möjlighet att utveckla i bildämnet och ta med sig vidare kallas för transfereffekter. Dessa menas bidra med ökad kunskap i akademiska ämnen och att elevens generella inlärningsförmågor förstärks, vilket kan främja lärandet i andra akademiska ämnen. Trots skolans vision om elevens utveckling och möjligheter till det viktiga, kreativa skapandet, så utgör bildämnet endast en liten del av skolvardagen (Skolverket 2016).

Med den här studien ämnar jag undersöka och analysera vad bilddidaktisk forskning menar om bildämnets inflytande och eventuell påverkan på elever och deras inläring, både i bildämnet och i andra ämnen. Min förförståelse är högst personlig, då jag själv har upplevt att bildämnet var just det ämne som motiverade mig genom hela min skolgång på många olika sätt. Bildämnet gav mig en fristad i den dagliga skolmiljön, där jag fick möjlighet att utvecklas inom det ämne som jag presterade bäst i. Det gav mig också ett ökat självförtroende och ett brinnande intresse för ämnet, som vägde upp för andra svårare ämnen som jag hade problem med att klara av. Förutom att motivationen för skolan ökade, fann jag också en ny gemenskap med nya, kulturella intressen och både bildämnets teoretiska såväl som det

praktiska arbetet inspirerade mig på många sätt, och det praktiska arbetets variation från de teoretiska studierna bidrog också till att motivera skoldagen.

2. Syfte och frågeställningar

Denna litteraturstudies syfte är att undersöka vad den bildidaktiska forskningen menar om vad bildundervisnings eventuella påverkan och inflytande; vad bildundervisning ger för möjligheter till utveckling och lärande hos eleven som främjar lärande i akademiska ämnen.

Mina frågeställningar är:

Vilka ämnesspecifika förmågor ges eleven möjlighet att utveckla i bildämnet?

Hur kan dessa eventuella förmågor gynna lärande i teoretiska ämnen?

3. Bakgrund

I det här avsnittet kommer jag att redogöra för bildämnets bakgrund och historik och hur det omskrivs i dagens läroplan för grundskolan och i den egna kursplanen. Vidare ges en blick i vad kunskap här och hur skolan ser på kunskapsbegreppet, innan andra syner på lärande och kunskapsbegreppet presenteras.

3.1 Bildämnets bakgrund

Bildämnets bakgrund har stora variationer i innehåll och syfte, och ämnet har avspeglat samhällets förändringar sedan dess inträde i skolan under 1800-talet (Pettersson & Åsén 1989 s. 71). Här nedan görs en kort förklaring kring ämnets förändringar och existens idag.

Idag finns bilder i en stor del pedagogiskt material, och bilder bidrar med att förmedla budskap i samhörighet med text. Bildämnet i skolan handlar både om att det egna skapandet

av bilder såväl som teoretiskt arbete, där bildanalys och bildhistoria spelar stor roll. Lundgren (2014 s. 140) skriver att en utbildnings utformning och innehåll hänger ihop med ”utformningen av ett samhälles ekonomiska, kulturella och sociala struktur”, vilket betyder att bildämnet och dess syfte har förändrats i takt med samhällets och skolans utveckling. Historiskt sett är dagens skolas struktur relativt ny, men den har ändå genomgått många olika förändringar i samspel med uppkomst av nya psykologiska tankar, vilket har lett till att bildämnet har utvecklats mycket sedan ämnet infördes i skolan under 1800-talet (Pettersson & Åsén 1989 s. 68).

3.1.1 Bildämnets utveckling

Bildämnets förändringar och utvecklingar har varit många och präglats av samhälleliga förändringar. Här presenteras en kort historik kring bildämnets syfte vid sitt inträde i skolan och hur det har utvecklats i takt med samhället fram till 1980-talet, då bildämnet ses på som ett kommunikativt ämne och ändrar namn från *teckning* till *bild*.

Bildundervisningen handlade till en början om att ge samhället arbetskraft och att eleverna skulle utbildas till att tjäna samhället (Pettersson & Åsén 1989 s. 71). Det var under tiden för den industriella revolutionen, och genom samhällets snabba utveckling uppstod ett stort fokus på matematiska studier och linearritningar, vilket formade syftet med dåtidens teckningsämne (Pettersson & Åsén 1989 s. 71). Den ökade produktionen av varor ledde samtidigt till en ökad medvetenhet om det estetiska i samhället och från att vara en nyttoindivid vars syfte var att tjäna samhället skulle människan nu bli en egen individ, där utbildningen skulle anpassas efter individen för att göra mest nytta (Lundgren 2014 s. 189). Nyttiaspekten av teckningsämnet i skolan minskade och syftet blev istället en individuell och konstnärlig inriktning som blev handlade mer om det individuella skapandet (Pettersson & Åsén 1989 s. 88).

Under 1940- och 50-talen kom den amerikanska progressivismen med nya influenser, och den menade att skolan bör anpassa undervisningen till individerna för att utveckla ”det unika, det individuella hos människan” (Pettersson & Åsén 1989 s. 95). Denna syn inkluderades även i teckningsämnet. Fritt skapande, inspirerat av modernismen och non-figurativ konst, förde tankarna in på friare undervisning och fick ett stort genomslag. Under 1980-talet genomgår teckningsämnet ett karaktärsbyte, och byter namn från teckning till bild. Tanken är att

markera förändring inom både inriktning och innehåll i ämnet, och bildämnet ska innehålla bilder som kommunikationsform och medel för påverkan, utöver skapandet av bilder (Lindgren 2009 s. 155). I och med att bildämnet anses vara kommunikativt inkluderas det bland språkämnen, genom att bildspråk också anses vara ett viktigt språk vid sidan av att kunna läsa, tala och skriva (Pettersson & Åsén 1989 s. 114). Den nya läroplanen, Lgr80, och den nya synen på bildämnet är några av de steg som skolan skulle ta för att ta ett kulturpolitiskt ansvar, vilket var en del av skolans uppdrag i att utveckla och främja elevers kulturella och kommunikativa utveckling (Pettersson & Åsén 1989 s. 114).

3.1.2 Bildämnet idag

Efter karaktärsbytet i bildämnet under 1980-talet och den ökade förståelsen för bilder kommunikativa egenskaper fick bildämnet nya aspekter att ta hänsyn till i undervisningen; de teoretiska och kommunikativa. Här presenteras bildämnets olika aspekter och vad styrdokumentet menar om bildämnet i samhället idag.

Bildämnet är ett estetiskt ämne som direkt berör våra sinnliga och estetiska sidor, och som har nära koppling till vårt dagliga liv, genom till exempel ”medier, varor och konsumtion” (Nordström 2009 s. 111). Kursplanen i bild framhäver att ämnet anses ha en stor betydelse för människors sätt att ”tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden” (Skolverket 2011 s. 20) och berör således fler aspekter av lärande och utveckling än enbart ämnesspecifika kunskaper. Bildämnet idag utgör ca 3 % av undervisningstiden av skolans alla 6 785 timmar, vilket är 230 timmar i hela grundskolan (Skolverket 2016). I dessa timmar förväntas eleven lära både de teoretiska och praktiska kunskaperna i bildämnets alla delar. Det innebär kunskaper i det egna bildframställandet och utveckling av olika tekniker för att kunna framställa olika budskap, samt att kommunicera med bilder och analysera dem för att förstå olika uttryck, innehåll och funktioner (Skolverket 2011 s. 20).

I och med bildämnets karaktärsbyte i Lgr80 framhävs bilders kommunikativa egenskaper utöver det hantverksmässiga skapandet (Pettersson & Åsén 1989 s. 114). Förståelsen för bilder som kommunikationsmedel ansågs vara viktiga egenskaper och bildämnet ämnar lära eleven att kunna tolka och kommunicera med och genom bilder, i tillägg till det egna skapandet. Synen på bildämnet som ett kommunikativt ämne har således förstärkts, och bildens betydelse

för förmågan att förstå, tolka, uttrycka och kommunicera framhävs (Skolverket 2015 s. 12). Dessa förmågor anses också vara förmågor som är direkt kommunikativt relaterade och anses vara framtidskompetanser (Skolverket 2015 s. 12). Bildundervisningen ämnar också låta eleverna utveckla sina kreativa förmågor, sitt skapande intresse samt lära sig arbeta på ett problemlösande sätt (Skolverket 2011 s.20).

Bildämnet har således flera olika aspekter som innefattar både teoretiska och praktiska kunskaper. Den invecklade lärprocess som bildämnet har, liksom andra estetiska ämnen, berör också eleven som individ och hans personliga utveckling på andra plan än de ämnesspecifika. Bildämnet berör världsliga såväl som personliga aspekter genom att historisk och kulturell bildanalys är en del av ämnet. Detta kan avspeglas i elevens personliga uttryck, vilka kan inspireras och ta inspiration och form utifrån de analyser som görs av bilder inom olika stilar och epoker (Skolverket 2011 s. 20). Inspiration från olika stilar och epoker inom konst- och kulturhistoria är också mer lättillgänglig idag än tidigare, då dagens multimodala samhälle tillåter gränser och kulturer att förenas, både fysiskt och genom medier. Vårt samhälle idag är det mest bildtäta historiskt sett, och bilder som medium ökar kraftigt vilket gör att relevansen av att kunna tolka, kommunicera med och förstå bilder, ökar (Marner 2005 s. 51). Genom det blir förståelsen av sammanhang mellan olika ämnen och situationer viktig, såväl som den kulturella förståelsen. Bildämnets olika aspekter är viktiga för att eleven ska finna sin roll i samhället och utvecklas personligt, och dagens kursplan i bild skriver att bildämnet handlar om mycket mer än att lära sig hantverksmässiga tekniker och det egna bildskapandet:

Bilder har stor betydelse för människors sätt att tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden. Vi omges ständigt av bilder som har till syfte att informera, övertala, underhålla och ge oss estetiska och känslomässiga upplevelser. Kunskaper om bilder och bildkommunikation är betydelsefulla för att kunna uttrycka egna åsikter och delta aktivt i samhällslivet. Genom att arbeta med olika typer av bilder kan människor utveckla sin kreativitet och bildskapande förmåga (Skolverket 2011 s. 20).

Dessa egenskaper som kursplanen i bild framhäver är egenskaper som också framhävs som skolans helhetliga uppdrag. Lgr11 (Skolverket 2011 s. 13) skriver att skolans uppdrag också är att ”lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt” och just dessa förmågor sägs vara framtidens kompetenser, vilket framhäver bildämnets relevans i skolans uppdrag och bildämnets relevans i dagens samhälle. Bildämnets egenskaper att ge eleverna kulturhistoriska perspektiv och personlig utveckling korresponderar väl med skolans uppdrag

av att ge eleverna en utbildning som handlar om att ”överföra och utveckla ett kulturarv [...] från en generation till nästa” (Skolverket 2011 s. 9).

3.2 Skolans kunskapssyn

För att förstå vad skolans uppdrag är måste också kunskapsbegreppet redas ut och förtydligas. Det finns olika typer av kunskaper och dessa presenteras här nedan i förhållande till samhället och skolans styrdokument.

Skolans budskap kan sammanfattas kort och koncist: ”Eleverna ska främjas till att inhämta och utveckla kunskap” (Skolverket 2011 s. 7). Budskapet är enkelt, men betydelsen och innebörden är desto större. Kunskap är inte något konkret, utan är ett ”sammansatt förhållande mellan individ och miljö” (Lindgren 2009 s. 155). Grunden till synen på dagens kunskapsbegrepp kommer från de gamla grekerna och ”(a)ristotelisk etik” där ”förståelsen av den praktiska klokheten bygger på det grundläggande synsättet att människan blir den hon är i den sociala gemenskap hon lever i” (Gustavsson 2002, s. 16). Människan präglas således av samhället, samtidigt som hon är med och bidrar till samhällets utveckling. Det innebär att lärandet av kunskap har många olika dimensioner; de fysiska, sociala och kulturella dimensionerna spelar in för att ett lärande ska ske (Lindgren 2009, s. 155).

Efter datoriseringens inträde i samhället på 1980-talet fokuserades begreppet kunskap till stor del mot det teoretiska och vetenskapliga. Kunskapsbegreppet var inte särskilt brett och de akademiska, teoretiska kunskaperna var högre beaktade medan praktiska kunskaper ansågs vara ”tysta” och mindre viktiga (Gustavsson 2002 s. 14). Det var först under 1990-talet som begreppet kunskap blev synligt i läroplanerna och både de teoretiska och de praktiska kunskaperna synliggjordes, såväl som sambandet mellan dem (Gustavsson 2002 s. 15). Kunskapsbegreppet blev synligt genom ”de fyra F:n”, vilka står för fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet, vilka bidrog till att kunskapsbegreppet breddades (Gustavsson 2002 s. 15). Även dagens läroplan inkluderar de fyra F:n, och poängterar att kunskap är ett mångfacetterat begrepp:

Skolans uppdrag att främja lärande förutsätter en aktiv diskussion i den enskilda skolan om kunskapsbegrepp, om vad som är viktig kunskap i dag och i framtiden och om hur kunskapsutveckling sker. Olika aspekter på kunskap och lärande är naturliga

utgångspunkter i en sådan diskussion. Kunskap är inget entydigt begrepp. Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet (Skolverket 2011 s. 10).

Bildämnet är ett av skolans ämnen som inkluderar både de praktiska och teoretiska kunskaperna genom sitt breda spektrum av innehåll, och som tillsvarar skolans syfte att minska klyftorna mellan de olika kunskapsformerna. Genom att minska klyftorna och öka kunskaperna om de olika synsätten ämnar skolan att skapa en ”ömsesidig respekt” mellan teori och praktik, där fler egenskaper än de traditionellt akademiska skulle komma att värdesättas och individsynen på eleven skulle öka (Gustavsson 2002 s. 15).

3.2.1 Olika syn på lärande

Kunskapsbegreppet inkluderar både teoretiska och praktiska kunskaper, vilka är nödvändiga i dagens samhälle. Här nedan presenteras fler syner på kunskap och hur dessa står i relation till skolans uppdrag, inhämtning, utveckling och mätning av kunskap.

Läroplanen för grundskolan menar att både de teoretiska och praktiska kunskaperna ska inkluderas för att ett lärande ska ske (Skolverket 2011 s. 10). Lärande beskrivs som ett ”sammansatt förhållande mellan individ och miljö”, vilket kan inkludera och stärka de praktiska kunskapernas status i både skolan och samhället (Lindgren 2005 s. 32). Således finns en positiv syn på interagerandet mellan teoretiska och praktiska kunskaper som skulle kunna gynna den ömsesidiga respekten mellan dem. Marner & Örtegren (2003 s. 147) menar dock att samhället har ”skapat en klyfta mellan skola, konst- och kulturliv” och att det finns en motsättning mellan ”vetenskapliga och estetiska ämnen”. Skolverket (2011 s. 7-8) menar dock att skolans syfte är att överbrygga den ojämnliska synen på kunskaper genom att ”låta varje enskild elev finna sin unika egenart” och att ”(u)ndervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov”. Psykologen Howard Gardner (2008 s. 4) menar att samhällets syn på skolan och dess konstruktion är alltför snäv för att passa människans fulla kapacitet och möjligheter, vilket leder till begränsningar då alla elever inte har samma förutsättningar och förmågor i livet, och olika individer stimuleras olika av olika ämnen.

Madeleine Hjort (2001 s. 85) påpekar detsamma, när hon skriver att ”(m)änniskans individuella utveckling är på ett avgörande sätt beroende av ett kontinuerligt flöde av intryck som stimulerar alla sinnen”, och inte bara enstaka eller utvalda sinnen. Gardner (2008 s. 5) menar att dagens snäva skola är alltför inriktad på en viss typ av kunskap och att den förbiser andra förmågor. De tester som mäter elevers kunskap i dagens grundskola är PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) och PISA (OECD¹:s Programme for International Student Assessment), vilka genomförs i grundskolans fjärde respektive nionde år (Selander & Kress 2010 s. 14). De berör elevernas ”förmåga att analysera, resonera och kommunicera” (Selander & Kress 2010 s. 14) i matematik, läsförståelse och naturkunskap, och i och med begränsningen av ämnen i de olika testerna försvinner värdet av den praktiska kunskapen. Eleverna utvecklar inte heller sin kreativitet och sin förmåga tänka kritiskt genom dessa tester (Selander & Kress 2010 s. 14).

Gardner vill däremot presentera en annan version av synen på kunskap, en version som inkluderar en individs många olika kognitiva förmågor (Gardner 2008 s. 5). Dessa förmågor kallar Gardner (2008 s. 8) för intelligenser, och han menar att dessa interagerar på olika sätt och inte kan separeras helt från sin kontext. Enligt Gardner (2008 s. 23) äger alla människor alla typer av intelligenser, och dessa är de språkliga/lingvistiska, logiska/matematiska, musikaliska, kropprelaterade/kinestetiska, spatiala/rumsliga, intrapersonella, och interpersonella intelligenserna, samt förmågan att se sammanhang mellan större strukturer (Gardner 2000 s. 41-3). Dessa förmågor utvecklas annorlunda hos varje individ, vilket ger människan olika typer av kunskap och olika förutsättningar inför både skolan och samhällets ramar. Gardner (2008 s. 57) menar att elevens lärande skulle kunna utvecklas mer om läroplanen såg mer till elevers olika intelligenser. Han menar att om fler intelligenser aktiveras i ett arbete, desto bättre blir inläringen och förståelsen av ett ämne (Gardner 2008 s. 60). Gardners teorier kan således appliceras till dagens läroplan och skolans strävan efter skapande av mening och förståelse, vilket ger bildämnet en möjlighet att visa sina olika aspekter.

¹ OECD står för The Organisation for Education Co-operation and Development

4. Metod

I det här avsnittet presenteras arbetets design, val av litteratur, sökorden och strategin för att finna aktuell litteratur, urvalskriterier, analytiska kriterier, samt de utvalda forskarna och den litteratur som studien bygger på. Därefter presenteras etiska aspekter och begreppen validitet och reliabilitet för att förklara arbetsprocessens förhållningssätt.

4.1 Design

Designen för studien är en litteraturstudie, där metoden är en kvalitativ innehållsanalys av tidigare dokumenterad forskning. Det innebär att den valda litteraturen har sökts systematiskt inom ett valt område, för att sedan kritiskt granskas, jämföras och sammanställas (Barajas, Forsberg & Wengström 2013 s. 31). Detta har gjorts med fokus utifrån studiens syfte och frågeställningar, och resultatanalysen bygger således på den vetenskapliga litteratur som ligger till grund för studien.

4.2 Litteratursökning; sökord och strategi

För att påbörja studien valde jag ett intresseområde, vilket var bildämnets betydelse för annan inläring. Sedan förfinades det till det syfte och frågeställningar som studien sedan kom att utgå ifrån. Då jag sedan tidigare bildkurser var bekant med vissa forskare för min studie, började jag med att undersöka vad de hade skrivit i form av avhandlingar, böcker och artiklar. Dessa var Eliot W. Eisner, där jag utgick ifrån *Arts and the Creation of Mind* (2002) samt Lois Hetland, Ellen Winner, Shirley Veneema & Kimberly M. Sheridan, med *Studiothinking 2: The Real Benefits of Visual Arts Education* (2013). Jag fick också tips från min handledare på annan intressant litteratur och författare, vilka var Anne Bamford med *The WoW Factor* (2009), en rapport från OECD; *Art for Art's Sake* (2013) vilken är skriven av Ellen Winner, Thalia R. Goldstein & Stéphan Vincent-Lancrin, samt en forskningsöversikt om estetiska lärprocesser av Lars Lindström (2009); *Nordic Visual Arts Education in Transition*.

Jag valde ut olika sökord som jag kopplade till mitt tema och som användes i sökningen i de olika databaserna. Först vände jag mig till Högskolans bibliotek, där jag fick hjälp av bibliotekarie för att förfina mina sökningar och få användbar information. Sedan sökte genom Högskolans allmänna databas Summon och i den svenska databasen Libris och den internationella databasen ERIC (Proquest och Ebsco). Mina sökord under processen var både på svenska och engelska. Idéerna för sökorden var många men det var endast några få som gav rimliga resultat i förhållande till relevans för ämnet och antal träffar i databaserna. De sökord som inte gav positiva utslag var ”transfer effects”, ”arts impact”, ”arts integration”, ”transfereffekter”, ”bildundervisning OCH kunskap” samt ”estetiska lärprocesser”. Dessa gav ett alltför stort utslag av träffar, vilket gjorde det omöjligt att systematiskt söka igenom litteraturen (över 1000 träffar). I annat fall visade träffarna resultat som inte var relevanta för min studie, till exempel resultat som berörde transfer (byte av plats), annan nivå än grundskola (college), eller andra ämnen som inte var relevanta för studien (språk/språkinläring, andra estetiska ämnen förutom bildämnet, matematik, dataprogrammering, pedagogik eller kognitiva förmågor i allmänhet). För att fördjupa sökandet i Ebsco och Proquest gjorde jag avancerade sökningar, där år, ”peer-reviewed”, engelska som språk och vilken typ av publikation som var önskvärt (avhandlingar, vetenskapliga artiklar, rapporter, riktat mot forskare och studenter) angavs. Databasen Proquest gav inga positiva resultat, då antalet träffar antingen blev för stort eller irrelevant för temat. Ebsco däremot, gav resultat genom Eisner (1998) och sökordet ”transfer effects AND academic achievement” (136 träffar), men gav för stora eller irrelevanta utslag på de tidigare nämnda sökorden. I den svenska databasen Libris sökte jag på ”estetik i skolan” och ”lärandekultur” och fann då Lindgren (2006) och Stenhammar (2015) i given ordning. Antalet träffar genom dessa sökorden var relativt få (33 respektive 4) vilket förenklade urvalsprocessen. Övrig litteratur i Libris med dessa sökord valdes bort, först genom att inte vara avhandlingar, sedan genom dess titel eller abstract, vilka avslöjade relevansen i förhållande till mitt syfte och mina frågeställningar.

4.3 Urvalskriterier

De kriterier som jag använde mig av var huruvida forskningen tar upp bildämnets eventuella transfereffekter och vilka de är, om det finns några. Jag letade också efter kriterier som visar

på bildämnet egna styrkor, det vill säga, vilka ämnesspecifika förmågor som bildämnet kan bidra till att utveckla, i tillägg till estetiska lärprocesser och estetisk inlärningskultur. I och med att jag ämnade leta efter bildämnet specifika förmågor ville jag också finna bakgrunden till bildämnet, i form av historik, i relation till skolan och samhället, och hur lärprocesserna i bildämnet ser ut. För att finna relevant forskning valde jag att avgränsa mina sökningar till litteratur efter år 1990, för att få fram forskning efter att bildämnet ändrat karaktär i den svenska skolan. Jag valde också litteratur i form av avhandlingar, forskningsrapporter och vetenskapliga artiklar för att försäkra mig om dess relevans och validitet inom området. Jag valde både svensk och internationell forskning för att vidga perspektivet utanför den svenska skolan och se vad forskningen säger även internationellt. Slutligen valde jag litteratur som var kritiskt granskad av andra forskare inom samma område, det vill säga att den var peer-reviewed, vilket säkerställer dess kvalitet och relevans för området.

4.4 Analytiska kriterier

Analytiska kriterier handlar om att redogöra för vilka kriterier som resultatanalysen grundar sig på, och hur de har utformats. I denna studie har detta gjorts genom att analysen kopplats både mot frågeställningarna och också den befintliga forskningen. Således har frågeställningarna legat till grund för de analytiska kriterierna för att förtydliga de olika delarna och förenkla strukturen av resultatanalysen. Först sökte jag efter ämnesspecifika förmågor i bildämnet, vilket ledde mig vidare inom estetiska lärprocesser. Dessa kriterier handlade om att lära i, genom, med, eller om bildämnet. Därefter sökte jag efter transfereffekter genom bildämnet, riktat mot akademiska ämnen. Både de analytiska kriterierna ledde mig till olika förmågor som bildämnet kan bidra till att utveckla, samt en konklusion kring huruvida de är transfereffekter eller inte, och om och hur de eventuellt påverkar lärandet i akademiska ämnen.

4.5. Forskare i urval

I detta avsnitt presenteras de olika forskare och deras forskning som ligger till grund för den här studien.

Anne Bamford är professor i pedagogik vid University of the Arts i London. Hon är erkänd för sin forskning inom de estetiska läroprocessernas betydelse för inläring och har genomfört studier på de estetiska läroprocesserna i bland annat Danmark, Nederländerna, Belgien, Island, Hong Kong och Norge (Unesco 2016). Bamford har skrivit boken *The Wow Factor: Global research compendium on the impact of the arts in education*, vilken är utvald för den här studien genom sin grundliga internationella forskning på de estetiska ämnens betydelse i skolan. *The Wow Factor* ett samlingsverk av en Unescoundersökning, där skolor och organisationer i över 40 länder har medverkat till att samla data kring de estetiska ämnens betydelse för inläring (Bamford 2009 s. 9).

Elliot Eisner, professor emeritus i konst, var ledande forskare inom de estetiska ämnens betydelse för elevers inläring. Han var aktiv vid Stanford University, USA, och menade att det kreativa tänkande som utvecklas i de estetiska ämnena också är avgörande för alla aspekter av inläring. Eisner skrev sjutton böcker och ett dussintal artiklar som behandlade synen på de estetiska ämnena i läroplanerna, undervisning, inläring och estetisk intelligens, såväl som att han höll föredrag kring temat (Donald 2014). För den här studien är hans bok *Arts and the Creation of Mind* (2002) utvald, samt en artikel från National Art Education Association: *Does Experience in the Arts Boost Academic Achievement?* (1998). Dessa valdes då de är av några av hans senare publikationer och som visade sig vara mest relevanta för den här studien, då de diskuterar elevers olika lärande, synen på estetiska ämnen i skolan och hur dessa kan påverka teoretiskt lärande.

Ellen Winner och Lois Hetland arbetat tätt ihop med olika projekt och forskning som berör estetiska ämnens betydelse för annat lärande. Winner är professor i psykologi och är verksam vid Boston College. Hon har skrivit tre böcker och över 100 artiklar som berör ämnen som utvecklingspsykologi genom estetiska ämnen, estetisk utbildning, och transfereffekter genom estetisk utbildning (Winner 2016). Lois Hetland är docent i estetiska ämnen vid Massachusetts College of Art och hennes forskning fokuserar på individers kognitiva utveckling, lärande och ämnesspecifik förståelse, med fokus på de estetiska ämnena (LearnNow.org 2016). För den här studien medverkar Winner och Hetland med *Studiothinking 2: The Real Benefits of Visual Arts Education* (2013), samt Winner, med

OECD-rapporten *Art for Art's Sake?: The Impacts of Arts Education* (2013). Dessa valdes framför andra verk av författarna då de redovisar helt ny forskning inom området.

Marie Louise Hansson Stenhammar är universitetslektor vid Göteborgs Universitet och har en bakgrund som fritidspedagog och 1-7 lärare inom svenska, svenska som andraspråk, matematik och skapande verksamhet. Hon har forskat om lärprocesser estetiska dimensioner i grundskolan och diskuterar estetikens plats i skolan och dess eventuella transfereffekter (Stenhammar 2016). Stenhammar medverkar här med sin avhandling *En avestetiserad skol- och lärande kultur. En studie om lärprocessers estetiska dimensioner*, vilken är relevant med sitt innehåll kring estetiska lärprocesser och dess betydelse för lärande.

Monica Lindgren är Fil.dr., docent och professor i musikpedagogik vid Högskolan för scen och musik vid Göteborgs Universitet. Hon är ansvarig för forskarutbildningen i musikpedagogik och estetiska uttrycksformer med inriktning mot utbildningsvetenskap (Göteborgs Universitet 2016). För den här studien medverkar Lindgren med sin doktorsavhandling *Att skapa ordning för det estetiska i skolan. Diskursiva positioneringar i samtal med lärare och skolledare*, från 2006, vilken ger en inblick i det reella klassrummet och dess aspekter på de estetiska ämnenas betydelse för lärande.

Lars Lindström är professor emeritus vid Centrum för de humanistiska ämnenas didaktik vid Stockholm Universitet (Studentlitteratur 2016). Hans forskning kring bedömning av estetiska läroprocesser, skapande och kreativitet är internationellt känd (Studentlitteratur 2016) och för denna studie medverkar Lindström med rapportöversikten *Nordic Visual Arts Education in Transition*, från 2009. Det är en rapport som vetenskapsrådet har gett ut, vilken är sammanställd av Lindström och inkluderar rapporter av bilddidaktisk forskning från olika nordiska länder (Lindström 2009 s. 3).

4.6 Etiska aspekter

För att förhålla sig till etiska aspekter i sin studie bör man välja studier som är etiskt granskade, redovisa alla artiklar som ingår i studien och presentera alla funna resultat (Barajas, Forsberg & Wengström 2013 s. 70). Det innebär att valda litteraturen för studien var ”peer-reviewed”, det vill säga att en kritisk granskning av artikeln har skett av experter inom

området innan publicering (Barajas, Forsberg & Wengström 2013 s. 61) och att slutsatserna i studien ska vara väl granskade och grundade, och inte innehålla förvrängningar av litteraturen (Barajas, Forsberg & Wengström 2013 s. 141).

4.7 Validitet och reliabilitet

Den forskning som presenteras i den här studien har undersökts systematiskt och noggrant och utgår ifrån de urvals- och analytiska kriterier som är angivna, och svarar således till studiens syfte och frågeställningar. Studiens trovärdighet vilar också på dess reliabilitet, vilket handlar om att samma resultat ska kunna uppnås genom upprepade studier av samma litteratur med samma tillvägagångssätt, vid flera tillfällen (Barajas, Forsberg & Wengström 2013 s. 103). I denna studie redogörs alla steg i processen för att läsaren ska kunna använda samma sökord, databaser och strategi och återfinna samma litteratur och samma resultat. Vidare presenteras alla aspekter av litteraturen för att ge ett riktigt och trovärdigt resultat i studien.

5. Resultat

I resultatanalysen redogörs de olika analytiska kriterierna. Resultatanalysen börjar med att presentera en vid syn på vad forskningen menar om bildämnet och dess egenskaper och eventuella transfereffekter (5.1). Efter den introducerande presentationen följer de olika analytiska kriterierna, där bildämnets ämnesspecifika förmågor presenteras i ett avsnitt om estetiska lärprocesser (5.2), vilket sedan efterföljs av vad forskningen menar om transfereffekter i bildämnet (5.3).

5.1 Forskningens syn på bildämnet

Litteraturen i bilddidaktisk forskning har visat att det finns flera olika aspekter som berör transfereffekter och vad bildämnet kan ge utveckling till. Att bildämnet i skolan, både inom

Sverige och internationellt, är ett ämne med många olika egenskaper som kan främja eleverna på olika sätt vill många påpeka, men på vilket sätt och vilka effekter bildämnet kan ge är omstritt. Många studier visar att bildämnet ofta hamnar i skymundan, i förhållande till ämnen med högre status som till exempelvis matematik, naturkunskap och språk (Eisner 2002 s. xi). Bildämnet framstår då inte som viktigt i sig själv utan mer som inspel i undervisningen som finns för att gynna andra ämnen. Samtidigt argumenterar studiens forskningen för och emot bildämnets egna kvaliteter och vad ämnet kan bidra med i både inläring av andra ämnen såväl som personlig utveckling hos eleven. Således finns olika resultat i forskningen som visar på bildens effekter och påverkan på elever, både på en akademisk och på en personlig nivå. Bildämnet betydelse och syfte som fristående ämne diskuteras även gentemot den undervisning som hellre integrerar bildämnet som en del i annan undervisning i andra ämnen. Anne Bamford (2009 s. 70) diskuterar dessa aspekter då hon redovisar sin forskning som omfamnar både lärandet i konsten, såväl som lärandet genom konsten. Hon menar att utbildning genom bildämnet anses vara ett verktyg för att lära annan ämneskunskap, där lärande i andra ämnen, och inte bildämnet i sig, är den viktiga slutprodukten (Bamford 2009 s. 21). Vidare beskriver Bamford (2009 s. 21) att utbildning i konsten, bildämnet, utvecklar viktiga egenskaper i ämnet hos eleven, och dessa egenskaper kan samtidigt gynna eleven på flera plan.

5.2 Estetiska lärprocesser

Estetiska lärprocesser handlar om hur lärandet sker i estetiska ämnen och dess konsekvenser. I bildämnet diskuteras det vad eleven lär beroende på om bildundervisningen sker i, genom, om eller med bildämnet.

Bildämnet samskrivs ofta i det mer generella begreppet ”estetiska ämnen”, vilka inkluderar dans, teater och musik i tillägg till bildämnet, och forskningen i bildämnet inkluderas ofta som en del i det större begreppet (Hetland et al. 2013 s. 1). Bamford (2009 s. 20) menar att estetiska ämnen bidrar direkt till positiv utveckling för individens självkänsla och identitetsskapande, och att de vidare är med och bidrar till kulturell utveckling och acceptans av både det egna jaget och av andra. Hon menar att konsten är fundamental för utbildning genom att den ger eleverna möjlighet att utveckla de sociala och intellektuella förmågorna de

behöver för framtiden i och med att den förstärker förmågan att se hur olika fenomen hänger samman (Bamford 2009 s. 19). Stenhammar (2015 s. 28) bygger vidare på vad Bamford menar, och skriver att lärande ofta kommer ur interaktion mellan olika ämnen, och att det påfallande ofta är just de estetiska ämnena som är utgångspunkt för lärande i andra ämnen, snarare än tvärtom.

Bamford (2009 s. 48) och Eisner (2002 s. 26) diskuterar vikten av ämnesspecifik undervisning (Arts-rich programmes, Discipline-based Art Education) som bygger på ett stort fokus av estetiska ämnen i undervisningen, eller att det finns en tydlig plan med den estetiska undervisningen. Undervisningen kan ske både genom bildämnet, eller i bildämnet. Genom dessa synsätt förmedlas en syn på bildämnet som ett eget starkt ämne som utvecklar flera olika positiva egenskaper som anses vara nyttiga både för individen och för samhället. Bland dessa finns bland annat den reflekterande kunskapen, vilken anses vara en viktig del för skapandeprocessen och elevens utveckling, då den bidrar till utveckla elevens seende, fantasi, verbala förmågor och mottaglighet för ny kunskap (Eisner 2002 s. 26). Bamford (2009 s. 115) diskuterar även att ämnesspecifik undervisning i estetiska ämnen kan bidra till förbättrad samarbetsförmåga, ökad respekt, ökad ansvarskänsla, tolerans och uppskattning, vilket alla är delar för som bidrar till positiv inverkan av social och kulturell förståelse.

Många akademiska ämnen bidrar med kunskap som är mätbar, till exempel genom PISA-mätningar, vilka inkluderar läsförståelse, matematik och naturkunskap (Selander & Kress 2010 s. 14), men som inte är av vikt för de estetiska ämnena. Lindgren (2006 s. 23) menar att det är den kreativa processen som betyder mer i de estetiska ämnena snarare än den färdiga produkten, vilket gör att synen på lärprocessen i de estetiska ämnena belyses för att värdesätta dess kvaliteter. Eisner menar att de estetiska lärprocesserna snarare ger oss verktyg för att skapa våra liv, genom att vi skapar mening i vår sociala omvärld när vi utmanar våra gränser:

Work in the arts is not only a way of creating performances and products; it is a way of creating our lives by expanding our consciousness, shaping our dispositions, satisfying our quest for meaning, establishing contact with others, and sharing a culture (2002 s. 3).

Detta leder till tankar kring hur bildämnets natur ter sig och hur bildundervisningens processer ser ut, för att öka förståelsen och insikten kring vad bildämnet kan ge utveckling till.

Det finns en distinkt skillnad mellan undervisning i bildämnet, och undervisning genom bildämnet, där den förstnämnda handlar om undervisning i det specifika ämnet, och den sistnämnda handlar om integrering av bild i andra ämnen (Bamford 2009 s. 70). Lars

Lindström (2009 s. 65) menar att detta handlar om utveckling av ämnesspecifika förmågor som berör teknik, material och det egna skapandet, eller utveckling av en mer generell kreativitet. Vidare diskuterar Lindström (2009 s. 65) de estetiska lärprocessernas natur genom att påpeka att det inte finns någon exakt mall för hur de ser ut, eller att någon av dem är viktigare än en annan. Däremot menar han att de olika processerna bör sättas mot varandra för att synliggöra deras natur och klargöra vad själva processen handlar om. Lindström (2009 s. 66) delar in de estetiska lärprocesserna i fyra olika delar, som handlar om att lära antingen i, genom, med eller om bildämnet.

Att lära i bildämnet handlar om att experimentera med material och tekniker för att uppnå specifika effekter, uttrycka sig och kommunicera med bilder (Lindström 2009 s. 66). Lärandet i bildämnet har likheter med vad Hetland et al. (2013 s. 41) kallar för utveckling av teknik, vilken är en del av de förmågor som de menar utvecklas i det kreativa klassrummet. Där poängterar författarna de två olika delar som utveckling av teknik innebär; utveckling av teknik och material, och utveckling ateljéarbete, vilket innebär en förståelse för hur verktyg och material ska tas omhand i det skapande rummet, samt utveckling av de spatiala förmågorna som handlar om en förståelse för utrymme och hänsyn till andra klasskamrater.

Lärandet genom bildämnet inkluderar de olika förmågor som Hetland et al. (2013 s. 4) menar utvecklas i bildklassrummet, och det handlar om vilka förmågor eleven kan utveckla genom bildämnets undervisning (Lindström 2009 s. 67). Den konstnärliga processen inkluderar självkritisk reflektion, vilken ses som en viktig del av själva lärandet (Stenhammar 2015 s. 174). Hetland et al. (2013 s. 26) menar att den reflekterande, kritiserande, delen av bildundervisningen är fundamental. Det är genom den som både lärare och elever tillåts reflektera både som grupp och individer på varandras arbete och skapande processer. Det är då elevernas egna erfarenheter som belyses i läroprocessen, vilket kan leda till fler och utvecklade värdenormer i klassrummet vilka är centrala för den skapande processen (Stenhammar 2015 s. 174).

Lärandet i samspel med bildämnet innebär att bildämnet är integrerat bland andra ämnen (Lindström 2009 s. 66). Stenhammar (2015 s. 28) menar att ett lärande ofta sker genom interaktionen mellan olika ämnen, och att de estetiska ämnena ofta ses som en utgångspunkt för detta. Lindström (2009 s. 62) menar att vi inte enbart uttrycker våra meningar med en förmåga, men att vi genom fler förmågor, till exempel vis det verbala språket tillsammans med bildspråket kan bidra till elevers lärande och upplevelser i inläringen.

Lärandet om bildämnet handlar om grunden till bildundervisning, vilket innebär studerandet av olika genrer, stilar och konstnärer (Lindström 2009 s. 66). Hetland et al. (2013 s. 98) refererar den här aspekten av bildundervisningen till förmågan att förstå omvärlden, och helst den konstnärliga, estetiska omvärlden. I klassrummet kombineras det estetiska skapandet med bildämnets kommunikativa delar, och ofta framhävs kontexten mellan olika aspekterna mer än de separeras, även det kan vara fördelaktigt att separera dem specifikt vid bildanalys (Lindström 2009 s. 16).

5.3 Bildämnets transfereffekter

Transfereffekter syftar till effekter som påverka lärande i ett annat ämne än det ämne de huvudsakligen utvecklades inom. Forskningen söker visa om eller hur undervisning i bildämnet ger transfereffekter som påverkar akademiskt, det vill säga teoretiskt lärande. I följande avsnitt redogörs för huruvida bildämnet ger positiva effekter både till ämnesspecifikt akademiskt lärande och också till annat lärande, samt vilka dessa effekter är.

Bildämnet sägs vara ett ämne som ger flera nyckelkompetenser inför framtiden, och i den rapport som sammanställs av OECD (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 22) återfinns åtta nyckelkompetenser som anses vara viktiga för det livslånga lärandet och framtidens samhälle. Två av förmågorna som nämns som viktiga delar av vad elever kan lära i bildämnet är kulturellt medvetande och uttryck (cultural awareness and expression), vilka också presenteras av Hetland et al. (2013 s. 6). Bland dessa förmågor fanns också delar som beskrivs som viktiga för framtidens samhälle, bland annat kritiskt tänkande, kreativitet, ökad kulturell förståelse och ökad självkännedom (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 22, Eisner 2002 s. 10). Även Bamford (2009 s. 20) är enig, och menar att de estetiska ämnena bidrar till en positiv utveckling av individens självkänsla och identitetsskapande, vilket leder till en acceptans av både det egna jaget och av andra människor. Dessa aspekter är med och påverkar inläringen hos eleven, och bildämnet tycks således bidra med generella positiva effekter hos eleven som rör deras personliga utveckling.

5.3.1 Transfereffekter till akademiska ämnen

Trots forskningens försök att finna vägar för att bevisa att transfereffekter finns och att bildämnet skapar möjligheter till utveckling som gynnar elever i andra akademiska ämnen, är bevisen för dessa effekter få. Något som kan vara av vikt för transfereffektens existens och positiva inverkan på andra ämnen kan vara så kallade ämnesspecifika program, det vill säga utbildningsmöjligheter i de estetiska ämnena, som till exempel innebär att skolor gör en extra satsning på estetiska ämnen eller att det finns extra kurser utöver den vanliga skoltiden. Bamford (2009 s. 107) menar att där det finns ämnesspecifikt estetisk utbildning finns också större chans för annan inläring, vilket i sin tur ger positiva transfereffekter från bildämnet till andra ämnen. Eisner (2002 s. 26) diskuterar också nyttan av ämnesspecifika utbildningsmöjligheter och vad de kan leda till, men härleder det till generella kognitiva förmågor och utveckling inom bildämnet, snarare än att de gynnar ett specifikt akademiskt lärande. I sin artikel *Does Experience in the Arts Boost Academic Achievement* (Eisner 1998 s. 10) beskriver han att förväntningarna på det akademiska lärandet ökar i takt med antalet kurser i estetiska ämnen, och att ju fler estetiska ämnen som studeras, desto högre är förväntningarna. Senare beskriver Eisner samma fenomen, när han menar att "the claim is that the more arts courses children and adolescents take, the better they will do in school" (2002 s. 38). Det finns således en stark vilja och tro bland vissa att upphöja konsten och bildämnets betydelse i skolverksamheten. Han fortsätter dock med förklaringen att det inte ännu finns några tillräckligt starka bevis för akademiska förbättringar genom ökad bildundervisning. Om positiva resultat har framställts så är det ovisst om de kommer från att elever som påvisar förbättrade resultat generellt läser fler kurser i skolan, och därigenom får ett bättre resultat, eller om det har med bildundervisningen att göra. Det är alltså inte enbart genom bildundervisning som en ökad akademisk prestation tros komma ifrån (Eisner 2002 s. 38). Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin (2013 s. 74) diskuterar dock att det finns en tydlig och positiv samhörighet mellan undervisning i estetiska och förbättrade resultat ibland andra matematik, verbala förmågor och sammansatta provsituationer som till exempel PISA-tester. Dessa sker inom olika områden, såsom de kreativa, sociala, neurologiska och kognitiva förmågorna. Dock kan forskningen inte påvisa hur överförandet av olika kunskaper sker, utan endast påvisa att det sker en överföring (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 61). I tillägg menar de att dessa resultat inte är tillräckliga för att bevisa hypotesen om att transfereffekter har en positiv inverkan på akademiska ämnen, här när det gäller de kreativa förmågorna:

There is a robust correlation between multi-arts education and general creativity, and a number of positive findings, there is not enough evidence thus far to support the hypothesis that multi-arts education raises childrens' performance on paper and pencil creativity tests (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 190).

När det gäller de kognitiva förmågorna så kunde inga transfereffekter upptäckas (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 138). När det gällde elevers motivation och transfereffekter visade små förbättringar mot de akademiska ämnena, men dock var dessa för små för slutsatser ska kunna dras (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 210).

5.3.2 *Transfereffekter till annat lärande*

Barn utvecklar kunskaper och förmågor tidigt i livet, bland annat genom estetiska upplevelser, vilka inkluderar flera olika kunskaper samtidigt och stimulerar till en helhetlig läroprocess (Bamford 2009 s. 147). Bamford (2009 s. 128) menar att både kreativitet och fantasi kan utvecklas och näras genom estetiska läroprocesser. Vidare visar hennes forskning att elever är mer kreativa tack vare bildundervisning, då den får dem mer uppmärksamma och alerta (Bamford 2009 s. 135). Genom bildämnet får eleverna lära sig att upptäcka och lära på ett friare sätt än i akademiska ämnen, då det inte finns något som är rätt eller fel inom bildskapandet, och de ges möjlighet till personliga uttryck och introspektion (Winner et. al 2013 s. 20). Således kan bildämnet bidra till utveckling av kreativitet, genom användandet av olika typer av intelligenser (Eisner 2002 s. 32). Han menar också att konsten spelar en viktig roll för utvecklandet och förfinandet av vårt sensoriska system, som syftar till känslor, upplevelser och motorik samt att konsten gynnar våra imaginära förmågor (Eisner 2002 s. 4). Han menar även att dessa är några av våra mest komplexa och subtila förmågor, vilka utvecklar det kreativa tänkandet, och kan utvecklas i undersökandet av bilder, i det kreativa skapandet eller i bildanalys (Eisner 2002 s. xii).

De estetiska läroprocesserna menas också kunna utveckla förmågor som berör innovation, vilka handlar om ”kritiskt och kreativt tänkande, motivation och självförtroende, samt förmåga att kommunicera och samarbeta effektivt” (Stenhammar 2015 s. 31). Bamford (2009 s. 115) menar också att elevers förmågor att samarbeta utvecklas genom bildundervisning.

Hon menar vidare att känslan för respekt, ansvar, tolerans och uppskattning ökar, vilket således gör att bildundervisning kan ha en positiv effekt på elevers utveckling av den sociala och kulturella förståelsen. Skapandet i bildämnet kan också påverka en individs medvetande och utveckla sinnen och världsuppfattningar, vilket kan leda till nya föreställningar och ökad förståelse för omvärlden (Eisner 2002 s. 19). I likhet med Eisner resonerar även Hetland et. al (2013 s. 4) kring bildämnets effekter kring den världsliga uppfattningen, och deras syn är att konsten är ett annat sätt att uppfatta världen, men att den är lika viktig som andra ämnen för samhällets välbefinnande. Den världsliga uppfattningen inkluderar även eleven som person och hans känsla av samhörighet och helhet. Stenhammar (2015 s. 31) skriver att den västerländska traditionen länge har handlat om att dela upp synen på kunskap som antingen praktisk eller teoretisk, vilken inte gynnar elevers alla olika förmågor och inlärningsstilar. Lindgren (2006 s. 102) skriver att en alltför ensidig undervisning kan splittra eleven, och att hen får en bättre balans i skoldagen om både praktisk och teoretisk kunskap blandas. Hon menar att uppdelningen av teoretiska och praktiska kunskaper ”kan ses som en logisk följd av synen på människan som uppdelad i kropp och tanke” (Lindgren 2006 s. 102), och att eleverna behöver balansen mellan ämnena för att inte bli splittrade som individer. Bildämnet handlar om att utveckla både de konstnärliga förmågorna, som kan vara det praktiska arbetet och dess kreativa arbetsprocess, såväl som de teoretiska egenskaperna, vilka handlar om bildanalys och förståelse för både bildframställande och konsthistoria. Bildämnet inkluderar både de teoretiska och de praktiska kunskaperna i bildämnet, men Hetland et al (2013 s. 6) menar att det finns mer kvaliteter att lära genom bildämnet utöver läroplanens redan tillskrivna kunskaper och mål. De menar att bildundervisning framhäver förmågor och kunskaper hos eleverna som berör deras arbets- och förhållningssätt till ämnet utöver det egna skapandet, och att dessa förmågor är användbara även inom andra akademiska ämnen (Hetland et. al 2013 s. 7). Eliot Eisner (2002 s. 25) anser också att bildämnet ger möjligheter till vidare kunskaper utöver de ämnesspecifika kunskaperna, och tar upp sju olika aspekter av bildundervisning som kan bidra till utveckling av olika förmågor. Han nämner hur eleven behöver lära sig att diskutera och se de estetiska ämnenas kvaliteter och egenskaper och lära sig problemlösning, både i ämnet och personligt (Eisner 2002 s. 26). Han diskuterar även hur de estetiska ämnena kan bidra till att utveckla förmågor som eleven kan få nytta i framtida yrkesliv i form av attityder och färdigheter, samt hur elevens kognitiva förmågor kan utvecklas och hur de estetiska ämnena kan bidra till ökade akademiska kunskaper (Eisner 2002 s. 38).

5.3.3 Den dolda läroplanen

De förmågor och kunskaper som berör elevernas attityder och kunskaper även utanför bildklassrummet diskuteras i vad som kan benämnas ”den dolda läroplanen” (Hetland et al. 2013 s. 4). I följande avsnitt redogörs vad som menas med den dolda läroplanen och på vilka sätt den gynnar elevers lärande.

I likhet med alla ämnen har bildämnet en läroplan med olika mål att följa, och lärarna skapar uppgifter som syftar till att eleverna ska uppnå de målen och utveckla ämnesspecifika kunskaper. Den dolda läroplanen (Hetland et al. 2013 s. 4) syftar dock till att eleverna lär mer i bildundervisningen än vad de givna uppgifterna och läroplanen föreskriver, och författarna diskuterar att man måste se till vad eleverna lär i bildklassrummet utöver de givna målen och uppgifterna: ”Of course students learn artistic work in arts classes. But we must ask what else they learn” (Hetland et al. 2013 s. 4). Den dolda läroplanen handlar om interaktionen mellan de olika momenten i den skapande processen, utöver det synliga skapandet i klassrummet och de menar att den dolda läroplanen torde vara den riktiga läroplanen (Hetland et al. 2013 s. 4). De förmågor som den dolda läroplanen inkluderar har identifierats under ett års studier i fem olika bildklassrum och var de delar som framträdde mest i alla fem bildklassrum (Hetland et al. 2013 s. 4). De fann åtta olika förmågor i bildklassrummen som de menar kan gynna lärande i andra ämnen, och dessa var observation (observe), reflektion (reflection), uttryck (expression), utveckling av teknik (develop craft), engagemang och ihärdighet (engage and persist), förmåga att visualisera (envision), tänja gränser och våga upptäcka (stretch and explore), samt förmågan att förstå omvärlden (understand arts worlds) (Hetland et al. 2013 s. 6). I dessa skapades undergrupper för att särskilja hur de olika egenskaperna framhävs och vilket syfte de kan tjäna utanför bildämnet. Dessa undergrupper är färdighet (skill), vakenhet (alertness) och benägenhet (inclination) och de syftar till att beskriva färdigheten i förmågorna, elevens uppmärksamhet inför utmaningar, samt elevens intresse och motivation inför uppgiften och eventuella utmaningar.

Med observation menas elevens förmåga att noggrant studera och observera sitt arbete, och inte bara se det, vilket Hetland et al. (2013 s. 79) skiljer på. Eisner (2002 s. 26) inkluderar observation i flera av sina aspekter kring de utvecklingsmöjligheter bildämnet kan ge. Hans första tes berör en ämnesinriktad utbildning², vilket innebär att bildämnet är grunden i undervisningen och att det handlar om att lära i konsten, istället för att lära genom konsten,

² Discipline-based Art Education, DBAE. Min översättning.

där bildämnet skulle fungera som ett redskap för att lära annan kunskap. Den ämnesinriktade utbildningen syftar till att hjälpa eleven utveckla den fantasi och det kreativa seendet som är nödvändigt för studier i bildämnet, och som således skapar ett mer sofistikerat tänkande. Eisner (2002 s. 26) menar att det sofistikerade tänkandet tränas och utökas genom att eleven noggrant och tydligare reflekterar och ser sitt arbete i den skapande processen.

Reflektion kring bildämnet, konst, bedömning och vad estetik innebär är hjärtefrågor för de estetiska ämnena, och här delas temat upp i två förmågor: ifrågasättande och förklaring, samt evaluering (Hetland et al. 2013 s. 81). I dessa förmågor övar eleven sig i att ifrågasätta, förklara, och evaluera sina val, både gällandes de metodiska och materiella valen, såväl som själva skapandet och arbetsprocessen. Eisner (2002 s. 26) menar att reflektion är en viktig del för skapandeprocessen och elevens utveckling, då den bidrar till utveckla elevens seende, fantasi, verbala förmågor och mottaglighet för ny kunskap. Samtidigt så övar eleverna sitt reflekterande när de samordnar visuella och perceptuella intryck och tolkar dem i relation till tidigare erfarenheter (Stenhammar 2015 s. 175). Genom detta kan också bildundervisning bidra till att utveckla elevers kognitiva förmågor och då särskilt genom den ämnesinriktade utbildning, där elevers ämnen utveckla ett sofistikerat tänkande (Eisner 2002 s. 33).

Utveckling av de kognitiva förmågorna sker genom att eleven blir medveten om sin skapandeprocess och kan visualisera och problematisera sin arbetsprocess utifrån sina kunskaper i material, teknik, inspiration och förståelse för omvärlden (Eisner 2002 s. 37). Genom att eleven utvecklar sina förmågor i ifrågasättande, förklaring och evaluering utvecklas också ett meningsskapande i arbetsprocessen (Hetland et al. 2013 s. 81).

Uttryck som ett eget begrepp i bildundervisning är ofta förknippat med det personliga uttrycket och känslor. Dock krävs mer än enbart känslor för att skapa uttryck. Enligt Hetland et al. (2013. 71) krävs vissa färdigheter i visst material för att till fullo kunna skapa ett önskat uttryck, vilket även Eisner (2002 s. 31) påpekar. Att känna till olika material handlar också om att kunna möta olika behov och önskemål, vilket kan förbereda eleven inför framtida uppgifter. Eisner (2002 s. 31) menar att kunskap i olika material och dess uttrycksmöjligheter hjälper eleverna inför framtida yrken, som till exempelvis designers, där de förväntas kunna lösa problem genom kreativitet och kunskap kring material, och kallar detta för kreativ problemlösning. I tillägg diskuterar Eisner (2002 s. 32) det egna kreativa uttrycket, och menar att det kreativa utloppet, både som skapande och terapeutiskt, är viktigt för människan som art då hon har ett behov av ge utlopp för känslor och skapande.

Utveckling av teknik kan vara den mest konkreta delen av den dolda läroplanen, då den förknippas med utveckling av konstnärliga material och tekniker. Här delas den upp i två delar: teknik och ateljéarbete. Utveckling tillåter eleven att ta väl avvägda beslut om när och hur material och verktyg kan användas (Hetland et al. 2013 s. 44). Teknik handlar om utvecklandet av färdigheter i material och av verktyg, vilka egenskaper de har och hur de kan användas. Med ateljéarbete menas det fysiska rum som det konstnärliga arbetet tar plats i, i vilket verktyg och material kan användas. För att arbetet ska kunna fortgå måste eleven känna till det förhållningssätt och de rutiner som råder i klassrummet och känna till var material och verktyg har sina platser, såväl som att hen måste känna till hur de egna arbetena ska förvaras. Eisner (2002 s. 26) drar inga direkta paralleller till denna teori, men den har ändå likheter med hans aspekter kring införskaffandet av färdigheter, som nämns in hans tes om ämnesspecifika utbildningar. Vidare kan ateljéarbete fungera som en förberedelse inför yrkeslivet och framtida arbetsplatser, då eleven lär sig att samarbeta om plats och rum och vilka rutiner som finns inom olika arenor. Detta, tillsammans med kreativitet, är förmågor som är önskvärda i yrkeslivet (Eisner 2002 s. 33).

Med engagemang och ihärdighet menas elevens förmåga att utmana sig själv, vara tålmodig och ihärdig med ett arbete eller ett projekt. Liksom utveckling av teknik är engagemang och ihärdighet något som är önskvärt i yrkeslivet (Eisner 2002 s. 33). Dessa delar sträcker sig bortom att arbeta hårt, och strävar efter att finna inspiration och motivation genom att utmana de gränser där eleven annars skulle ha slutat (Hetland et al. 2013 s. 58). De kan även kopplas ihop med att ge positiva effekter på andra akademiska ämnen, då det menas att ju fler ämnen en elev arbetar med, desto bättre presterar hen (Eisner 2002 s. 38). Hetland et al. (2013 s. 58) menar att engagemang och ihärdighet visas genom elevens självinsikt i den egna arbetsprocessen, samt genom deras motivation och deras förmåga att söka nya vägar.

När Hetland et al. (2013 s. 63) diskuterar förmågan att visualisera så menar de förmågan att visualisera och generera mentala bilder inför det egna arbetet. Förmågan att visualisera blir aktuell för eleven när hen behöver visualisera både arbetsprocessen såväl som den önskade färdiga produkten. Detta kan sammanliknas med Eisners (2002 s. 26) tankar om det sofistikerade tänkandet, som han menar bör och kan utvecklas genom bildundervisning, då det inkluderar kreativitet, utveckling av fantasi och förmågan att visualisera både sitt eget och andras arbete. Flera kognitiva processer är också inblandade i utvecklingen av denna förmåga, då flera olika sätt att tänka inkluderas (Eisner 2002 s. 37). Eleven måste vara uppmärksam på arbetsprocessen för att skapa reella föreställningar i sitt skapande, och tillika benägen att vilja

skapa föreställningar för arbetet för att denna förmåga ska kunna utvecklas (Hetland et al. 2013 s. 63).

Konstnärer tänjer gränser och strävar efter nya möjligheter, vilket också är vad eleverna i ett kreativt klassrum kan göra. Det handlar om att utmana sina egna tankar, gå utanför de vanliga ramarna och söka det okända, både i material och konstnärligt uttryck (Hetland et al. 2013 s. 91). Att tänja gränser och våga upptäcka berör både den egna kreativiteten och vidgandet av nya vyer inom konsten. Eisner (2002 s. 26) menar att både den konstnärliga och den kulturella kontexten är viktiga för eleven att lära och att detta bör göras i samspel med lärare eller annan expertis, då enbart det egna seendet inte alltid är nog för att tänja gränserna. Eisner (2002 s. 27) menar också att förståelsen av de konstnärliga och kulturella kontexterna kan vara avgörande för hur elever fortsätter sitt bildskapande.

Med förmågan att förstå omvärlden menar Hetland et al. (2013 s. 98) att den konstnärliga, kreativa processen, aldrig sker i ett oinspirerat vakuum, utan att det handlar om hur eleven får en förståelse för och finner inspiration i tidigare verk. Författarna delar in denna förmåga i egendom och samhällsgrupper. Egendom handlar om vad konsten är, både samtida och historiskt sett (Hetland et al. 2013 s. 99), och samhällsgrupper handlar om att vidga elevens syn på konsten utifrån sig själv, och få hen att närma sig andra stilar och reflektera över i vilka samhällsgrupper hens framtida konstnärliga förmågor kan passa in (Hetland et al. 2013 s. 105). När eleverna arbetar med inspiration från andra konstnärliga verk och stilar, kan de använda sig av tidigare konstverk för att förstå konstens utveckling och syfte, och således reflektera över sitt eget arbete på samma vis. Förmågan att förstå omvärlden kan förknippas med hur Eisner (2002 s. 28) diskuterar visuell kultur. Med visuell kultur menar Eisner (2002 s. 28) att konsten används som en öppning för diskussion kring olika värderingar i samhället, hur bilder och konst används i massmedia, vilka budskap den bär med sig och hur de avkodas. Då eleverna lär sig mer om bildsamhället och den konstnärliga omvärlden så ökar deras förståelse för både politik och det multikulturella samhället (Eisner 2002 s. 30).

6. Diskussion

I det här avsnittet diskuteras först resultatanalysen, där syftet med studien besvaras utifrån frågeställningarna. Resultatdiskussionen är uppdelad efter studiens frågeställningar och

avslutas med sammanfattande slutsatser. Sedan följer en metoddiskussion där arbetets olika styrkor och svagheter i metoden diskuteras, samt eventuella konsekvenser utifrån de val som har gjorts.

6.1 Resultatdiskussion

Trots att forskningen inte har kunnat påvisa tillräckliga resultat för att bildämnet ger möjligheter att utveckla akademiska färdigheter finns ändå andra positiva förmågor rapporterade och resultatet av studien är tvetydigt. Fler forskare (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 3, Hetland et al 2013 s.1) beskriver eller uttrycker en önskan om att bildämnet gynnar lärande i akademiska ämnen, och har effektivt sökt efter att finna ut hur transfereffekterna kan uppmärksammas, samt till vilka ämnen transfereffekterna sprider sig. En annan sida av forskningen visas genom att beskriva den egna betydelsen av bildämnet och dess egna kvaliteter, utan en följdrelation till akademiska ämnen. Synen på hur bildämnet framställs spelar också roll för forskningen och resultatet, då dess utgångspunkter och syfte varierar.

Lindström (2009 s. 65) och Bamford (2009 s. 70) diskuterar de olika utgångspunkterna för bildämnet när de diskuterar lärande i, genom, med, och om bildämnet som de olika synsätten. Dessa är avgörande för vad som integreras i ämnet, om det endast ska användas som inslag i annan undervisning, om det anses gynna andra ämnen, eller om de egna kunskaperna är viktiga i sig. Synsättet och bildundervisningen kan variera oavsett om kursplanen i bild föreskriver alla dessa delar. Den vanliga uppfattningen är att bildämnet handlar om ett kreativt skapande och till störst del attraherar praktiska kunskaper, men den uppfattningen utmanas av samtidigt av både forskningen och kursplanen i bild. Dessa argumenterar för bildämnets utveckling i det multimodala samhället och att tillämpningen av ny teknik, såväl som utveckling av synen på bildspråket spelar stor roll i dagens skola (Eisner 2002 s. 26, Skolverket 2011 s. 20). Samhällets utveckling idag önskar också en utveckling av elevers kreativa sidor (Marnier & Örtengren 2003 s. 26), vilket bildämnet kan bidra med att utveckla. Även om dagens läroplan har breddat sin kunskapssyn och ämnar inkludera de fyra F:n (fakta, förståelse, förtrogenhet och färdighet) (Skolverket 2011 s. 10) så är uppdelningen mellan de två kunskapsbegreppen fortfarande synlig. Bildämnet, liksom andra estetiska ämnen, har

endast 3 % av grundskolans undervisningstid, trots att det anses vara ett kommunikativt ämne liksom andra språk, och trots att bildspråket idag är viktigare än någonsin med sina möjligheter till uttryck och tolkningar. Bildämnet står fortfarande i periferin idag med den dividerade synen på kunskap som ännu råder i samhället och de tester som endast mäter en viss typ av kunskap. Lindgren (2006 s. 153) menar att skolan behöver mer ämnesintegration mellan estetiska och akademiska ämnen i skolan för att möta samhällets krav och för att binda ihop verkligheten med skolvärlden.

Uppdelningen av kunskapsbegreppen skapar också en obalans hos eleverna enligt Lindgren (2006 s. 102). Människan anses som tudelad, och behöver en balans mellan olika kunskaper för att utvecklas som helhetliga individer, vilken kan skapas när de estetiska ämnena får ta plats i skoldagen (Lindgren 2006 s. 102). Dock visar Lindgrens studie att den helheten som eftersträvas genom inslag av de estetiska ämnena handlar om att få en paus från teoretiska ämnen, att eleven inte ska arbeta koncentrerat genom hela skoldagen och att de estetiska inslagen erbjuder en paus ifrån detta (Lindgren 2006 s. 103). Detta framstår som en motsats till vad Eisner (2002 s. 25) Hetland et al. (2013 s. 9) menar. De vill hellre framhäva arbetet i bildämnet som en egen lärprocess, där koncentration och fokuserat arbete är en del av det kreativa skapandet, men dock genom andra processer än vad teoretiska ämnen erbjuder.

6.1.1 Bildämnets ämnesspecifika egenskaper

Följande stycke svarar på studiens första frågeställning; vilka ämnesspecifika förmågor som eleven ges möjlighet att utveckla i bildämnet. De förmågor som eleven ges möjlighet att utveckla handlar om två aspekter. Först handlar det om tekniska färdigheter i material och med verktyg som är avgörande för det kreativa skapandet. Sedan handlar det om utvecklandet av kreativitet, ett engagerat och reflekterande seende, analytiska förmågor, sociala och kulturella förmågor, en utökad vilja och motivation för sitt ämne, förmågan att uttrycka sig och förmågan att förstå den kulturella omvärlden.

Hetland et al. (2013 s. 4) argumenterar för flera olika förmågor som eleverna kan utveckla i bildämnet när de diskuterar den dolda läroplanen. De förmågorna som framhävs berör kognitiva och generella förmågor som inte går att applicera direkt på andra akademiska ämnen, men förmågorna som känns igen anses dock vara gynnsamma för vårt kulturella

medvetande och vårt sökande av mening (Eisner 2002 s. 3). Här räknar den dolda läroplanen in de förmågor som eleven anses utveckla i det skapande klassrummet (Hetland et al. 2013 s. 6). Att eleverna lär sig observera, reflektera, våga uttrycka sig, tänjer gränser och vågar upptäcka, ökar sitt engagemang och sin ihärdighet, ökar sin förmåga att föreställa sig, samt ökar sin förmåga att förstå omvärlden, är av betydande vikt för elevens egen utveckling och dess framtida yrkesliv. Skolverket syftar bland annat till att främja elevers lärande och deras insikter i sammanhang, och elever ska utveckla sin kreativitet (Skolverket 2011 s. 9). I samband med den kreativa utvecklingen hos eleverna stimuleras också deras entreprenörskapande förmågor. Skolverket (2011 s. 9) menar att utbildningen ska ”bidra till att eleverna utvecklar ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap”, och enligt Stenhammar (2015 s. 31) tillskrivs just bildämnet de förmågorna: ”Det finns en lång tradition i det västerländska och logiska tänkandet kring konsten som ett medel att utveckla förmågor som står i nära relation till innovation”. De sociala och kulturella förmågorna, liksom kreativitet och kritiskt tänkande nämns också i den rapport som från OECD presenterade (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 22). Dessa förmågor är inkluderade i den dolda läroplanens alla aspekter (Hetland et al. 2013 s. 6). Den ämnesspecifika, estetiska undervisningen ger således eleven möjlighet till utveckling inom många olika områden som främjar deras välbefinnande, generella inläring och framtida yrkesmöjligheter.

6.1.2 Bildämnets transfereffekter

För att svara på studiens andra frågeställning konkluderas det med att transfereffekterna mellan bildämnet och akademiska ämnen är få och svåra att bevisa. De effekter som är bevisade berör matematik, verbala förmågor och läs- och skrivfärdigheter, men även om effekterna är påvisade är hypotesen kring effekters existens så pass liten att det inte går att dra några slutsatser från den. Vidare spelar bakgrunden till forskningens testgrupper in, såväl som metod och syfte. Att lära genom konsten, där bildämnet och integrerat i ett annat ämne och där syften redan är riktat mot ett akademiskt lärande, verkar ge mer positiva resultat, än lärandet i konsten, bildämnet istället behandlas som ett eget ämne.

Hetland et al. (2013 s. 9) diskuterar frånvaron av transfereffekter från bildämnet till akademiska ämnen. De studier som har gjorts visar på olika resultat, och diskussionen kring

urvalsgruppernas förkunskaper och bakgrund är pågående och omstridd, utan klara resultat (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 64, Eisner 1998 s. 9). Huruvida de elever som deltagit i studierna har en akademisk bakgrund med stöttande föräldrar eller kommer ifrån en icke-akademisk bakgrund, där en liten del av deras skoldag innefattar estetiska ämnen, verkar inte ha spelat någon roll. Resultaten bland de olika testgrupperna har varierat likaväl, varpå forskningen menar att attityden mot både bildämnet och skolan kan vara den avgörande faktorn, oavsett bakgrund (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 74). Frågan om transfereffekter existens eller icke-existens bör också ställas utifrån den metod som har använts i bildundervisningen. Eisner (1998 s. 10) menar att de resultat som finns på transfereffekter från bildämnet till akademiska ämnen oftast verka komma ifrån ett lärande genom bildämnet, där bildämnet har fungerat som en resurs för annat lärande. Även om Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin (2013 s. 74) diskuterar att det finns en tydlig och positiv samhörighet mellan undervisning i estetiska ämnen och förbättrade akademiska resultat så kan forskningen inte påvisa *hur* överförandet av olika kunskaper sker, utan endast påvisa *att* det sker en överföring (Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin 2013 s. 61). Eisner (1998 s. 15) konkluderar med att det finns transfereffekter mellan bildämnet och akademiska ämnen, men att den är liten och relativt begränsad. Effekterna verkar ha det mesta inflytandet över det akademiska lärandet när utgångspunkten i bildundervisningen är förutbestämd och inriktad på förbättrade läs- och skrivfärdigheter.

6.2 Slutsatser

Studien har visat på flera olika aspekter som berör bildämnet olika effekter. Förväntningar på transfereffekter, var liksom beskrivet av Hetland et al. (2013 s. 9) att undervisning i de estetiska ämnena bidrar till förbättrade resultat i akademiska ämnen. Eisner (1998 s. 15) och Hetland et al. (2013 s. 2) kommer dock fram till att några direkta och exakta transfereffekter från bildämnet inte går att påvisa. Vad som istället blir intressant är de andra effekter som bildämnet ger möjlighet att utveckla, vilka återfinns i den dolda läroplanen och i de estetiska lärprocesserna. Dessa framhäver egenskaper och förmågor som eleven får nytta av både i skolan och personligt, i dagens skola och i framtiden. Dagens bildämne kan således bidra till elevers utveckling att bli goda samhällsmedborgare genom att det bidrar till att utveckla många nödvändiga kompetanser som behövs i framtiden, trots att dessa inte är mätbara på

samma vis som färdigheter som mäts genom PISA-tester i skolan idag. Bildämnet kan istället bidra till att lägga grunden till elevers sociala hälsa och välmående, vilket om något, kunde vara grunden för vidare inläring. För att ytterligare trycka på betydelsen av estetiska ämnen i skolan väljer jag att citera Bamford (2009 s. 107): “Conversely, a number of countries identified that a lack of arts education had been detrimental to the child’s total development especially in the enhancement of creativity”. Avslutningsvis är då slutsatsen att även om inte de estetiska ämnena och deras lärprocesser kan påvisa direkta och ämnesspecifika transfereffekter, beskrivs den estetiska verksamheten ändå som viktig för elevers utveckling.

6.3 Metoddiskussion

Metoden för studien var en kvalitativ litteraturstudie med innehållsanalys av utvald litteratur vilken undersökte bilddidaktisk forsknings syn på utveckling av ämnesspecifika förmågor och eventuella transfereffekter i bildämnet. Den kvalitativa forskningsmetoden innebär att det inte är mängden forskning som är relevant, utan att den utvalda litteraturen har granskats på djupet och systematiskt kan redogöras för. Litteraturstudien redogör också för alla steg i processen, såsom urval, sökord, strategier och analytiska kriterier, för att studien ska vara valid och reliabel och kunna återskapas på nytt.

Att göra en litteraturstudie var en tidskrävande, men givande process som gav förståelse för hur sökning går till för att finna relevant litteratur. Urvalsprocessen var avgörande för arbetets resultat, och sökorden relaterades till frågeställningarna för att finna intressant litteratur. För att säkerställa att litteraturen var relevant för studien valdes först litteratur med titlar som berörde ämnet. Sedan lästes även litteraturens abstract för att ytterligare säkerställa dess relevans, vilket då gjorde att litteraturen behölls eller raderades från litteraturlistan. I själva läsprocessen utgick jag ifrån mina analytiska kriterier, för att så knyta tillbaka till mina frågeställningar och syftet, och således hålla mig till relevant information. Mina sökresultat var relevanta för studien, men jag menar samtidigt att de kunde ha varit ännu mer förfinade, och således ha gett ett mer utökat och givande sökresultat. De första sökorden som jag använde, vilka redovisas i metodavsnittet med negativa utslag, ledde mig allra mest till intressant bakgrundslitteratur, snarare än till litteratur som studien kunde bygga på. Trots hjälp av både bibliotekarie och handledare ser jag i efterhand att mina sökningar varit

antingen för snäva eller för generella, och att jag hade kunnat få fram mer relevant forskning genom andra sökord. Dock var tidsbegränsningen ett faktum och när fler idéer på sökord uppstod fanns inte fler möjligheter att hinna söka, läsa och inkludera mer forskning. Den här studien kunde dock ha vunnit på att inkludera grundligare sökning inom området, för att kunna inkludera andra forskare och variation i litteraturen (eventuellt fler artiklar) och därigenom eventuellt fått ett annat resultat och en annan, eller djupare, diskussion. Mer, eller annan forskning, kan också påverka studiens validitet och reliabilitet.

I studien inkluderades både svensk och internationell forskning, vilken kunde påvisa liknande problematik och diskussioner i den svenska grundskolan såväl som internationellt. Den internationella forskningen gav också mer material till min studie, vilket kunde fördjupa och bredda resultatet, och således styrka studiens validitet och reliabilitet. Även om jag ser många fördelar med den internationella forskningen så finns några negativa aspekter att beakta. Den svenska forskningen förhöll sig till grundskolan, medan den internationella forskningen delvis förhöll sig även till äldre åldrar. Samtidigt inkluderar den internationella forskningen olika synsätt och begrepp, i och med att läroplaner och kursinnehåll varierar mellan olika länder och olika kulturer. Trots det var diskussionerna kring estetiska ämnen och dess lärprocesser fortfarande så pass relevanta att litteraturen var aktuell för min studie och den inkluderades.

6.4 Vidare forskning

I samband med de resultat som visats angående transfereffekter diskuteras också frågan om forskningen har tagit rätt utgångspunkt. Eisner (1998 s. 11) beskriver svårigheter med uppsättningen testgrupper inför liknande studier, och diskuterar hur en testgrupp egentligen borde se ut, hur många intressenter som är av vikt, och vilken bakgrund de har. Han resonerar också kring studiens utgångspunkt, och menar att det kanske inte är de uppenbara resultaten som borde eftersökas, men hellre utvecklingen av vissa attityder (Eisner 1998 s. 12). Bamford (2009 s. 143) skriver att det ofta är den kvalitativa forskningen som intresserar sig för de estetiska ämnena, och att den inte har samma genomslagskraft som kvantitativ forskning. Hon menar därför att det krävs mer forskning kring transfereffekter genom estetiska ämnen för att resultaten ska bli pålitliga och mer synliga. Både Winner, Goldstein & Vincent-Lancrin (2013 s. 256) och Stenhammar (2015 s. 186) diskuterar vikten av ett större material inför kommande

studier, som innefattar fler intressenter över en större spridning, och Eisner (2002 s. 209) resonerar kring att fler studier i ämnet behövs, men att dessa också behöver göras över ett längre tidsperspektiv, och gärna kan bygga på varandra. Samtidigt resonerar Eisner (2002 s. 211) att de experiment som behöver utföras också bör utföras i reella situationer, och inte kan bygga enbart på kliniska experiment, vilket Lindström (2009 s.72) är enig i. Vidare menar Lindström (2009 s. 73) att den bilddidaktiska forskningen bör ses i sitt eget ljus och att forskningen ska bedrivas utifrån pedagogiska forskningsmetoder och således bidra med utveckling av ämnesspecifika teorier.

Utifrån forskarnas erfarenheter och attityder kring bristen på forskning av transfereffekter genom bildämnet, eller dess icke helt korrekta utgångspunkter, kan jag inte annat än att vara enig. Jag tror också att mer forskning av bildämnet är nödvändigt för att den kvalitativa forskningen ska få genomslagskraft, vid sidan av kvantitativ forsknings mätbara resultat. Vidare tror jag också att fler intressenter och forskning över ett längre perspektiv blir nödvändigt, särskilt idag med bilders betydelse i dagens samhälle och med de digitala tekningar som finns att arbeta med. Med det sagt skulle jag vilja se hur äldre elever ser på bildämnets betydelse för annat lärande, och rikta kvalitativa studier mot gymnasieelever och deras upplevelser av bildämnet. Idag är inte bildämnet ett obligatoriskt ämne i gymnasieskolan, vilket gör att de som aktivt väljer att få bildundervisning kan ha många intressanta synpunkter på bildundervisningens betydelse, såväl som de elever som aktivt väljer bort bildämnet till förmån för andra ämnen. Även om gymnasieeleverna kan ha stor variation i de ämnen de väljer att läsa efter grundskolan så har alla en bakgrund och tanke med sig från grundskolan, om vad bildämnet kan ha bidragit med. Genom att inkludera äldre elever i en studie om bildämnets betydelse och eventuella transfereffekter kan nya aspekter och reflektioner dyka upp. Om detta görs med en kvalitativ forskningsmetod kommer också eleverna själva till tals och kan redogöra för sina synpunkter, vilket då skulle avspegla reella situationer och inte kliniska studier tagna ur sin kontext.

Referenslitteratur

Bamford, Anne (2009). *The WOW Factor: Global research compendium on the impact of the arts in education*. 2:a utgåvan. Münster: Waxmann Verlag GmbH.

Barajas Eriksson Katarina, Forsberg Christina & Wengström Yvonne (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Stockholm: Natur & Kultur.

Eisner, Elliot W. (1998). "Does Experience in the Arts Boost Academic Achievement?". *Art Education*. 1998(1):1. s, 7-15.

Eisner, Elliot W. (2002). *Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press. E-bok.

Gardner, Howard (2000). *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic Books. E-bok.

Gardner, Howard (2008). *Multiple Intelligences: New Horizons*. New York: Basic Books. E-bok.

Gustavsson, Bernt (2002). *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*. Kalmar: Lenanders Grafiska AB.

Hetland, Lois, Winner, Ellen, Veneema, Shirley & Sheridan M. Kimberly (2013). *Studiothinking 2. The Real Benefits of Visual Arts Education*. 2nd Ed. New York: Teachers College Press.

Hjort, Madeleine (2001). *Konstarter och kunskap*. Malmö: Dejavu Publicering AB

Lindgren, Bengt, (2009). "Bilden i utbildningssystemet". I Bengt Lindgren & Gert Z Nordström, (red). *Det kreativa ögat: om perception, semiotik och bildspråk*. S. 143 – 164.

Lindgren, Bengt (2005). *Bild, visualitet och vetande. Diskussion om bild som kunskapsfält inom utbildning*. Doktorsavhandling vid Institutionen för pedagogik och didaktik. Göteborgs Universitet.

Lindgren, Bengt & Nordström, Gert Z. (2009). *Det kreativa ögat. Om perception, semiotik och bildspråk*. Lund: Studentlitteratur.

Lindgren, Monica (2006). *Att skapa ordning för det estetiska i skolan. Diskursiva positioneringar i samtal med lärare och skolledare*. En doktorsavhandling i musikpedagogik vid Högskolan för scen och musik vid Göteborgs universitet.

Lindström Lars (2009). "Mediated action and aesthetic learning. Themes in Swedish Studies 1995-2008". *Nordic Visual Arts Education in Transition. A Research View*. Vetenskapsrådets rapportserie. 2009(14). s. 52-79.

Lundgren, Ulf P, (2014). "Läroplansteori och didaktik – framväxten av två centrala områden". I Ulf P. Lundgren, Roger Säljö & Caroline Liberg, (red). *Lärande, skola, bildning. Grundbok för lärare*. S. 139 – 221.

Marner, Anders (2005). "Möten och medieringar – estetiska ämnen och läroprocesser i ett semiotiskt och sociokulturellt perspektiv". *Tidskrift för lärarutbildning och forskning*. Umeå Universitet: Inlaga Print & Media

Marner, Anders & Örtengren, Hans (2003). "En kulturskola för alla – estetiska ämnen och läroprocesser i ett mediespecifikt och medieneutralt perspektiv". *Forskning i Fokus*. 2003(16). Kalmar: Lenanders Grafiska.

Nordström Z, Gert (2009). "Seendets estetiska fält". I Bengt Lindgren & Gert Z Nordström, (red). *Det kreativa ögat: om perception, semiotik och bildspråk*. s. 111 – 128.

Petterson, Sten & Åsén, Gunnar (1989). *Bildundervisningen och det pedagogiska rummet: traditioner, föreställningar och undervisningsprocess inom skolämnet teckning/bild i grundskolan*. Diss. av båda förf. Stockholm: Univ.

Selander, Staffan & Kress, Gunther (2010). *Design för lärande – ett multimodalt perspektiv*. Stockholm: Norstedts

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2015). *Bild i grundskolan. En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*. Rapport 423. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Stenhammar Hansson, Marie-Louise (2015). *En avestetiserad*

skol- och lärande kultur. En studie om lärprocessers estetiska dimensioner.

Doktorsavhandling i ämnet Estetiska uttrycksformer med inriktning mot utbildningsvetenskap vid Höskolan för scen och musik – Konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet.

Winner, Ellen, Thalia, Goldstein and Vincent-Lancrin, Stéphan (2013). *Art for Art's Sake?: The Impacts of Arts Education*. Educational Research and Innovation, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264180789-en>.

Otryckta källor

Donald, Brook (2014). "Stanford Professor Elliot Eisner, Champion of arts education, dead at 80". *Stanford News*. Tillgänglig online. <http://news.stanford.edu/news/2014/january/elliott-eisner-obit-011714.html>. Hämtad 2016-06-03

Göteborgs Universitet. Om Universitet. Monica Lindgren. Tillgänglig online. <http://www.gu.se/omuniversitetet/personal/?userId=xlmonv>. Hämtad 2016-05-23.

LearnNow.org. Biography. Lois Hetland. Tillgänglig online. <http://learnnow.org/bio/lois-hetland>. Hämtad 2016-05-23.

Skolverket (2016). Timplan för grundskolan. Tillgänglig online. <http://skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/timplan>
Hämtad 2016-05-03

Stenhammar Hansson, Marie-Louise (2016). "Lärprocessens estetik, vad är det?". Göteborgs Universitet. Tillgänglig online. http://hsm.gu.se/Forskning_&_utveckling/forskarutbildning/estetiska_uttrycksformer_med_in_riktning_mot_utbildningsvetenskap/avhandlingsarbeten-i-estetiska-uttrycksformer/marie-louise-hansson-stenhammar Hämtad 2016-05-15

Studentlitteratur. Våra författare. Lars Lindström. Tillgänglig online. <https://www.studentlitteratur.se/#person/66892/Lars+Lindstr%C3%B6m>. Hämtad 2016-05-23.

UNESCO (2016). "Biography Professor Anne Bamford, Director of Cultural Programmes, Creativity, Culture & Education". Tillgänglig online. <http://www.unesco.org/culture/en/artseducation/pdf/theme1bioannabamford.pdf>. Hämtad 2016-05-13

Winner, Ellen (2016). Biography. Tillgänglig online. <http://www.ellenwinner.com/>. Hämtad 2016-05-13

